

درس آشنایی با رجال و درایه استاد سید مجتبی نوری مفیدی

تاریخ: ۹ آبان ۱۳۹۱

مصادف با: ۱۴ ذی الحجه ۱۴۳۳

جلسه: ۸

موضوع کلی: توثیقات خاصه و عامه

موضوع جزئی: راه‌های توثیق عام- اصحاب اجماع

سال: سوم

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته:

بحث در مفاد عبارت اجمعت العصابة علی تصحیح ما یصح عنهم بود که در مورد اصحاب اجماع ذکر شده است. عرض کردیم در مورد این عبارت چهار احتمال وجود دارد که لازم است این احتمالات به همراه قائلین آنها و ادله و شواهد و مؤیداتشان مورد بررسی قرار گیرد تا ببینیم که منظور از این عبارت چیست.

احتمال اول این بود که مراد از تصحیح ما یصح عنهم تصدیق روایت و حکایت آنهاست نه خود حدیث و مروی. این احتمال توسط مرحوم فیض کاشانی^۱ اختیار شده و به نظر ایشان معنای این عبارت این است که این اشخاص در حکایت و روایتشان مورد تصدیق قرار گیرند نه اینکه حدیث و مروی مورد تصدیق واقع شود و گفته شود این روایت و حدیث از معصوم (ع) صادر شده بلکه منظور این است که در آنچه حکایت کرده‌اند تصدیق شوند.

بر اساس این احتمال مدلول مطابقی این بیان تصدیق این جماعت است چون صریحاً می‌گوید تصحیح ما یصح عنهم و متعلق اجماع یعنی تصدیق آنچه که این گروه حکایت می‌کنند، پس مدلول مطابقی تصدیق آنان در حکایت کردن آنان است لکن مدلول التزامی این عبارت وثاقت آنهاست، وقتی گفته می‌شود این گروه را تصدیق کنید لازمه تصدیق آنها این است که ثقة باشند چون اگر ثقة نباشند تصدیقشان معنی ندارد. البته ابن شهر آشوب در مناقب جمله‌ای دارد که بعضی خواسته‌اند از این جمله استفاده کنند که نظر ایشان هم به احتمال اول متمایل است، عبارت ایشان این است که اجمعت العصابة علی تصدیق سته من فقهاء (فقهاء امام صادق (ع)) که گفته شده منظور از تصدیق این شش نفر در عبارت ایشان، روایت است نه مروی، در حالی که در عبارت ایشان نیامده که تصدیق نسبت به روایت است یا مروی لذا از ظاهر کلام ابن شهر آشوب این احتمال استفاده نمی‌شود. از کلمات بعضی دیگر از بزرگان مانند ابن داوود یا حتی علامه در خلاصه الاقوال هم می‌شود این احتمال را استفاده کرد.

مهم آن است که ببینیم به چه دلیل ادعا می‌شود که احتمال اول مفاد عبارت اجمعت العصابة علی تصحیح ما یصح عنهم است؟

ادله احتمال اول:

دلیل اول: ظهور و تبادر

۱. الوافی، ج ۱، مقدمه سوم.

عبارت صح عن فلان ظهور در آنچه که این شخص از کسی حکایت می‌کند، دارد یعنی آنچه که این شخص از دیگری نقل می‌کند صحیح است مثلاً به این عبارت توجه کنید:

قال محمد بن يعقوب حدثنا علي بن ابراهيم قال حدثنا ابراهيم بن هاشم قال حدثنا ابن ابي عمير قال حدثنا ابن اذينة قال ابو عبدالله (ع) كذا...، اینجا ابن ابی عمیر با یک واسطه از امام صادق (ع) نقل می‌کند که می‌توان گفت صح عن ابن ابی عمیر، اگر گفتیم اصحاب، اجماع دارند بر تصدیق ما یصح عن ابن ابی عمیر به این معنی است که نقل و حکایت و روایت او مورد تصدیق قرار بگیرد، صح عن ابن ابراهیم یعنی آنچه که او از ابن اذینه نقل کرده، نقل ابن ابی عمیر از امام (ع) نقل با واسطه است، آنچه که ابن ابی عمیر نقل کرده نقل خود حدیث و مروی نیست بلکه ابن ابی عمیر روایت ابن اذینه را نقل و حکایت می‌کند پس نقل او از آنچه ابن اذینه گفته نقل بی‌واسطه است ولی نقل او از خود حدیث یعنی از امام (ع) نقل با واسطه است، مفاد این عبارت این است که ابن ابی عمیر در حکایت و روایتش از ابن اذینه مورد تصدیق قرار بگیرد و این ظاهر و متبادر از این جمله است، صح عن فلان یعنی صح عن فلان فی روایت، به عبارت دیگر صح عن فلان ای حکمی عن فلان او نقل عن فلان لکن چون تعبیر صح در این عبارت است و تصدیق نسبت به ما صح عن فلان شده و اصحاب بر تصدیق ما صح عنهم اجماع دارند لازمه‌اش وثاقت خود ابن ابی عمیر است، وقتی اصحاب می‌گویند هر چه ابن ابی عمیر حکایت کند مورد تصدیق است و همه نسبت به تصدیق آنچه که امثال ابن ابی عمیر نقل می‌کنند اتفاق دارند بدین معنی است که ابن ابی عمیر ثقة است و به نقل او می‌توان اعتماد کرد. نقل و حکایت بی‌واسطه او از قول ابن اذینه است و نقل او نسبت به نفس الحدیث با واسطه است.

پس دلیل اول ظهور و تبادر عرفی است که عرف از جمله صح عن فلان این را می‌فهمند که راوی در آنچه حکایت می‌کند تصدیق شود. نتیجه این احتمال این است که قبل از ابن ابی عمیر هر کسی که در سند روایت قرار گیرد باید از نظر وثاقت و عدم وثاقت مورد بررسی قرار گیرد یعنی اجماع اصحاب بر تصدیق ما یصح عن ابن ابی عمیر و امثال او بالملازمه وثاقت خود ابن ابی عمیر را ثابت می‌کند ولی به هیچ وجه بر وثاقت ابن اذینه دلالت ندارد چون مراد از موصول در اینجا مطلق ما صح عنهم نیست، اگر مطلق ما نقل عنهم مورد تصدیق قرار می‌گرفت هم منقول بی‌واسطه و هم منقول با واسطه را شامل می‌شد که در این صورت نفس حدیث هم به اعتبار مطلق ما صح عنهم معتبر بود اما مراد از ما یصح عنهم ما نقل عنهم من دون واسطه می‌باشد یعنی این اشخاص مورد تصدیق قرار گرفته‌اند در آنچه که بدون واسطه نقل کرده‌اند لذا صرف ما صح عنهم موجب یقین به نفس روایت و صدور آن از امام معصوم (ع) نمی‌شود، مثلاً اگر خود زراره از امام (ع) نقل کند مشکلی ندارد چون عبارت اجمعت العصابة علی تصحیح ما یصح عنهم شامل او می‌شود و منقول زراره نفس حدیث است نه حکایت از قول دیگری. طبق این احتمال در مورد آنچه که این اشخاص می‌گویند، می‌توانیم آنها را تصدیق کنیم و لازمه آن وثاقت آنها می‌باشد. اما اشخاصی که قبل از آنها واسطه در نقل‌اند از حیث وثاقت و عدم وثاقت باید جداگانه مورد بررسی قرار گیرند اما اگر ما گفتیم ما صح عنهم مطلق است و هر چه آنها نقل کنند چه با واسطه باشد

و چه بی واسطه مورد تصدیق قرار می‌گیرند لازمه‌اش این است که حتی اگر کسی به عنوان واسطه باشد و آنها از کسانی نقل کنند که معروف به فسق و جعل باشند لطمه‌ای نمی‌زند اما طبق این احتمال وجود واسطه معروف به فسق یا جعل یا حتی ارسال سند مشمول این عبارت نیست که ما بگوییم درست است که ابن ابی عمیر ارسال سند کرده اما چون عبارت اجمعت العصابة علی تصحیح ما یصح عنهم شامل او می‌شود و از اصحاب اجماع می‌باشد مشکلی ندارد، هم‌چنین نمی‌توان گفت درست است که واسطه ابن ابی عمیر تا امام معصوم(ع) معروف به جعل است اما چون ابن ابی عمیر از اصحاب اجماع است لذا هر چه او بگوید مورد تصدیق قرار می‌گیرد پس طبق این احتمال هر چه خود ابن ابی عمیر نقل کند چون ثقه است مورد تصدیق قرار می‌گیرد اما واسطه‌های او تا امام معصوم(ع) به هیچ وجه تحت مفاد عبارت اجمعت العصابة علی تصحیح ما یصح عنهم قرار نمی‌گیرند تا آنها هم به عنوان ثقه قلمداد شوند.

مؤیدی هم برای احتمال اول وجود دارد و آن هم تعبیر خود کشی است که اولین بار این عبارت اجمعت العصابة علی تصحیح ما یصح عنهم را به کار برده و بقیه هم از او اخذ کرده‌اند، تعبیر کشی این است که می‌گوید: «اجتمعت العصابة علی تصدیق هؤلاء الاولین من اصحاب ابی جعفر(ع) و ابی عبدالله(ع) و انقادوا لهم بالفقه و قالوا: أفقه الاولین سته...»، این عبارت نشان می‌دهد که تصدیق این جماعت در حکایات آنها است نه در احادیث و مرویاتشان که این مؤیدی است بر احتمال اول چون کشی کسی است که این عبارت را برای اولین بار به کار برده است.

«والحمد لله رب العالمین»